

# MŰSZAKI KÖNYVTÁROKOK *írják*

## TAPASZTALATOK

### A POSTA KÖZPONTI SZAKKÖNYVTÁRÁBAN.

Több évi könyvtári gyakorlat-szükséges ahhoz, hogy valaki meggyőző érvényű megállapításokat tehessen egyes felszínen-levő könyvtári problémákkal kapcsolatban. Különösen nehéz ez a mi korunkban, amikor a könyvtártudománynak legjelentősebb változásai esnek, és a végleges, kijegecsestedt formát még nem ismerhetjük. Az egyes időszakok és irányzatok hatása alatt egymást követik a tökéletes könyvtár megteremtésére irányuló kísérletek. Pedig ha valahol meg kellene kívánni az állandóságot, úgy az a könyvtári adminisztrációra, ügyintézésre fokozottan vonatkozik. Ezuttal szándékosan beszélek általában könyvtárakról, mert a szakkönyvtárak problémáival kapcsolatban az üzemi /szakszervezeti/ könyvtárak területét is érinteni fogom.

Azáltal, hogy eddigi könyvtárosi tapasztalataimról most nyilvánosan is beszámolok, azt a célt kívánom elérni, hogy mások hasonló hibákba ne essenek, illetőleg, hogy jónak vélt munkamódszereimet átvehessék.

Mindenekelőtt a könyvtárak felügyeleti szervének kijelölésével kell kezdenem. Erősebben szétágazó profilu üzemeknél, vállalatoknál /posta, vasút, közlekedés stb./ alapvető és lényeges követelmény, hogy a szakkönyvtár -dokumentációs vonatkozásban- a szerv minden területét képviselje és már a felügyeleti szerv kijelölése is ennek a szempontnak megfelelően történjék. Nem várható el ugyanis komoly megértés és részrehajlás nélküli segítségnyújtás olyan vezetőségtől, amely a szakterületnek csak egy bizonyos kis részét képviseli. Véleményem szerint leghelyesebb a könyvtár felügyeleti szervéül egy közömbös részleget kijelölni, amely részleg az üzemet külső hatóságok felé egyébként is képviseli. A felügyeleti szerv kijelölése tehát nem más, mint a könyvtár szervezeti hovatartozásának rögzítése, ami egyúttal azt is jelenti, hogy a felügyeleti szerv adat-

szolgáltatások, bírósági kártérítési perek stb. esetében teljes jogkörrel képviseli a könyvtár érdekeit. Bár a felügyeleti szerv rendszerint nem nyúl bele a könyvtár érdemi munkájába, mivel módszertani szempontból tanácsot az Országos Műszaki Könyvtár ad, gazdasági /leltári/ vonatkozásban a gazdasági szervek végzik az ellenőrző munkát, a felügyeleti szerv helyes vagy helytelen kijelölése mégis nem egy esetben a könyvtár eredményes vagy meddő munkásságát eredményezi. A felügyeleti szerv kötelessége ugyanis harcolni a könyvtár létéért, anyagi és erkölcsi támogatásáért, biztosítani a könyvtári személyzet zavartalan munkáját. Ahol ezek az elemi kiindulási feltételek nincsenek adva, ott eredményes munkát elvárni nem lehet. Új könyvtár megindulásánál, vagy régi könyvtár átszervezésénél tehát első legfontosabb feladat: a felügyeleti szerv helyes kijelölése. Persze ez nem könyvtárosi feladat, ez az intézmény /minisztérium/ vezetőségének a feladata. Rögtön utána el kell készíteni a könyvtári szabályzatot, amely nélkül nem tanácsos elkezdni a tulajdonképpeni könyvtárosi munkát. A szabályzatban rögzíteni kell mind a könyvtár, mind a kölcsönzők jogait és kötelességeit. Bár a szakkönyvtár üzenen belül többnyire egyféle kölcsönzőkkel áll szemben, az óvintézkedések mégis szükségessé, és az előírt nyomtatványok használatát mégis meg kell kiyánni, mert felületes kezelés esetén a könyvtáros könnyen jogvédelem nélkül maradhat. Különösen a kölcsönzésnél kell nagy körültekintéssel eljárni. Ugy kell kezelni a könyvtárat, mint ahogy egy pénztáros kezeli a kasszáját. Minden egyes könyv értéket jelent a könyvtárosnak is, amelyeket hosszabb, rövidebb időre ki kell kölcsönöznie, de arról mindig számot kell tudni adnia, hogy a szóbanforgó könyv mikor, kihez került s ha elveszett, árának térítése megtörtént-e? Nagyon sok helyen előfordulhat, hogy egyes szaktényezők nem ilyen beállítással látják a könyvtáros felelősségét és munkáját, egyesek a művek kölcsönzésénél a dolgozók érdekeivel össze nem egyeztethető módon kisajátítólag járnak el, s a könyvtár felszólításait sem veszik semmibe. Mindezek a rendellenességek csak a szervezeti szabályzat gondos, részletekig menő kidolgozásával, illetve az abban foglalt előírások szigorú betartatásával érhetők el /késedelmi díj felszámítása, kölcsönzésből való kizárás stb./ Ha a könyvtáros már kezdetben érvényt szerez a szabályzat előírásainak, úgy nem lesz nehéz dolga az olvasókkal, mert azok kezdetből fogva a helyes gyakorlatot fogják követni. Helyesen bevezetett módszerek a megértéshez, helytelenül bevezetett eljárások viszont a dolgozók zaklatásához és még egyéb hátrányokhoz is vezethetnek. Különösen indokolt az elővigyázatosság azoknál a külföldről beszerzett könyveknél /folyóiratoknál/, amelyekből beszerzé-

seink - devizatakarékossági okokból-erősen korlátozottak. Ezek a könyvek gyakrabban vesznek el, ami érthető is, hogy belföldi beszerzésük nem lehetséges. Helyesnek kell elfogadnunk éppen ezért az OMK által bevezetett birságrendszabályt, amely ilyen pótolhatatlan könyvek elvesztése esetére a mű árának ötszörösét írja elő térítésül. Ennél elnézőbb felfogásnál a könyvek további elvesztésével kellene számolni, míg az ötszörös összeg térítésének kimondása rendszerint meggon-dolásra készíti a kölcsönzőket.

De nemcsak a kölcsönzésnél, hanem már a rendelésnél is óvatosan kell eljárunk. Külföldről például lehetőleg csak olyan nyelven irt könyvet /folyóiratot/ rendeljünk meg, amely nyelven a dolgozók többsége ért. Ezzel igen sok fordítási költséget lehet megtakarítani. Ne csábitson bennünket az a hiedelem sem, hogy a "messziről jött dolgok értékesebbek". Az eddigi gyakorlat pontosan az ellenkezőjét mutatja. Sokkal inkább célszerű olyan közelebbi fekvésű, hasonló lakosságú, nagyságu és felépítésű ország dokumentációját tanulmányozni, amelynek gazdasági, technikai és egyéb műveltsége, fejlettsége felette áll a mienkének. Konkrétebb formában: Ha például egy külföldi gazdasági, műszaki vagy akár igazgatási problémát szeretnénk tanulmányozni s azt a mi viszonylataink-ra átültetni, akkor nem feltétlenül az USA, a Szovjetunió vagy Anglia stb. kétségkívül legfejlettebb irodalmát kell mintául vennünk, mert ezek többnyire hatalmas méretekben történt- kidolgozásuk miatt hazánk kis viszonyaira nemigen alkalmazhatók. Sokkal inkább célszerű fordulnunk a német, osztrák, cseh, svájci, svéd, holland, belga irodalomhoz, amelyek legjobban megközelítik a mi méreteinket s legnagyobb valószínűséggel remélhetjük a tőlük szerzett tapasztalatok átültetésétől, fennálló problémáink megoldását. Ha már a külföldi rendeléseknél tartunk, célszerűnek tartom megemlíteni azt is, amit mi - postai vonatkozásban - a közeljövőben tervezünk megvalósítani; nevezetesen azt, hogy erősen csökkentjük a külföldi /devizaköteles/ könyvek behozatalát, ugyanakkor viszont emeljük a devizaköteles külföldi folyóiratok megrendelési példányszámát. Lépésünket indokolja az a tény, hogy a könyvek többé-kevésbé a már előzetesen folyóiratokban közölt cikkeknek, tanulmányoknak tágabbkörű feldolgozásai, amelyekben - üzlet lévén a könyvirás is - a szerző nemegyszer ismétlésekbe bocsátkozik, vagy lényegtelen dolgok felsorolásával igyekszik könyvének oldalszámát növelni. /Ez utóbbi tény különösen a fordítási költségeknél játszik nagy szerepet/. Egy-egy komolyabb, idegennyelvű műnek magyarra való áttétele igen komoly szakértelmet és jó nyelvismeretet kíván meg, és ezenfelül tekintélyes időt vesz igénybe, aminek

kutató mérnökeink, szakembereink erősen híján vannak. Éppen e szempontoknak és a fordítási költségeknek kiküszöbölése érdekében sokkal inkább értékesek számunkra a folyóiratokban közölt tanulmányok, amelyek rövidségüknel, szenzációtkeltő és újszerű voltuknál fogva jobban megragadják a fejlődést szemmel tartó értelmiségi dolgozók figyelmét. E cikkekkel legtöbbször maguk a dolgozók is megbirkóznak, s lefordíttatásukra csak ritkán kerül sor.

Mindezt nem azért említettem meg, hogy a jövőben tengerentuli szakirodalmat egyáltalán ne rendeljünk. Távolról sem; csupán arra vigyázzunk, hogy olyan dokumentációra ne fizesünk elő, amelyet nemegyszer devizamentesen, olcsóbban és hamarabb is megkaphatunk a szomszédos országok egyik-másikától. /Esetleg lefordítva, vagy átdolgozva/. Különösen széleskörű dokumentációt találhatunk Svájcban, valamint a németeknél, akiknek rendszerezése általunk is jól ismert. Tekintve, hogy a német nyelvet szakembereink is jobban bírják, és a vonatkozó szakirodalom megszerzése is aránylag a legrövidebb időt veszi igénybe, nyugodtan rábízhatjuk magunkat sok tekintetben ezeknek az államoknak dokumentációjára, amely egyuttal magában foglalja a tengerentuli és egyéb nyugati, keleti tapasztalatokat is. Devizagazdálkodásunkkal kapcsolatban kínálkoznék még egy megoldás, melynek révén szintén komoly megtakarítást lehetne elérni és pedig olyan formában, hogy a Kultúra Vállalat minden külföldről beérkezett devizaterhes könyvről központi címjegyzéket készítene és az ezt követő rendeléseknél a rendelőt - a rendelőlapon visszaküldésével - értesítené, hogy a szóbanforgó mű belföldön /hol, kinél/ található; illetőleg kölcsönözhető. A rendelő szerv vagy megelégszik a mű megtekintésével, vagy továbbra is ragaszkodik annak újboli behozatalához. Végeredményben tehát a visszaértesítő-szolgálat nem jelenti a minisztériumok rendelési jogának korlátozását, hiszen indokolt, vagy sürgős esetben a rendelőlapon azonnali továbbítását is ki lehet kötni.

Ezekután most készülő katalógusunkról is szeretnék néhány szót szólni. Széleskörű profilunknak megfelelő irodalmunk bizonyára keresettségnek fog örvénden, éppen ezért katalógusunk 1-1 példányát lehetőleg minden hasonló profilu intézmény könyvtárának megküldjük. Kíváncsok lennének, ha példányokat, illetőleg elgondolásunkat a társmisztériumok könyvtárai is követnék, mert ezáltal jobban megismerhetnék egymás anyagát, ami olvasóinknak is nagy segítséget jelentene.

Végezetül meg kell emlékezzek a könyvtár propaganda-munkájáról is; s itt kapcsolódik be a szakszervezeti /üzemi/ könyvtár a szakkönyvtár munkájába. A helyi szakszervezeti bi-

zottság felkérésére - bizományi kezelésbe - átvettük az üzemi könyvtár anyagát, elkülönített raktári részt biztosítva részére. Leltári nyilvántartása továbbra is külön történik, a könyvek kölcsönzését pedig megkülönböztetett /piros/ színű kartonon végezzük. A két könyvtár-típusnak egy helyen, egy kézbe történt egyesítésével a szakkönyvtár olyan rendkívül előnyös propagandához jutott, amely se külön pénzbe, se időbe, se fáradságba nem kerül. Az egyesült két olvasótábor kölcsönösen megismerkedik a szak-, illetve a szépirodalommal, amely végül is legfőbb érdeke és óhaja mindkét könyvtár-típusnak.

A szakkönyvtárak módszertani munkájának segítése és irányítása érdekében kíváncsi vagyok látnám végül, ha az OMK módszertani osztálya gyakori látogatások rendszeresítésével eleven kapcsolatot tartana fenn velünk. A fennálló könyvtári problémák megbeszélésére az ilyen állandó jellegű érintkezés feltétlenül eredményesebb, mint a többnyire elvi síkon mozgó továbbképző tanfolyamok, előadások.

Szeretném, ha az itt vázolt tapasztalataimat, javaslataimat kartársaim megértéssel fogadnák, és ezzel kapcsolatos egyetértő vagy ellenkező véleményüket mielőbb megírnák valamennyiünk okulására.

Dr. Kormány László

- x - x - x -

#### MEGJEGYZÉSEK AZ OLVASÁSRA-NEVELÉS KÉRDÉSÉRŐL.

Tóth Árpád sok szerteágazó problémát felvető, nagyon tanulmányos cikkében<sup>x/</sup> - úgy vélem - ellentmondás van a cikk címében jelzett és a cikkben valóban megírt probléma között. A címben az olvasásra nevelésen van a hangsúly, magában a cikkben viszont olyan adminisztratív-szervezési kérdésekről van szó, amelyek alkalmasak lehetnek ugyan arra, hogy az olvasásra-nevelés nehéz feladatát megkönnyítsék, de semmiképpen sem tekinthetők /a szó valódi értelmében/ nevelésnek.

<sup>x/</sup> Hogyan neveljük a dolgozókat a műszaki irodalom olvasására?  
-Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója 1957, 3. sz. p. 12-16.